

De 's-Gravelandseweg en historisch onderzoek

BRAM VAN DER
SCHUYT

Waarschijnlijk de best gekende activiteit van onze vereniging is de maandelijksse ledenavond in 'De Akker' met altijd wel een goede inleiding en met een genoeglijk onderling bijpraten in de pauze. Als lid van "Albertus Perk" bent u vast ook wel vertrouwd met ons tijdschrift dat vier maal per jaar in uw bus glijdt. Misschien ging u wel eens mee op jaarlijkse excursie naar een Hilversumse plek van bijzondere cultuur-historische waarde. Allemaal activiteiten van onze club gericht op Hilversummers met een gezonde belangstelling voor de geschiedenis in het algemeen en die van Hilversum in het bijzonder. Bestuur en redactie zijn daarbij onvermoeibaar om u telkens weer te verrassen en volgens de periodieke enquêtes bent u daar niet ontevreden over. Maar we zouden meer willen doen. Zo schrijven we in elke brochure, dat we de leden ook aanmoedigen en helpen om historisch onderzoek te verrichten. En dat lukt ook wel, maar eigenlijk alleen wanneer er weer een lustrumviering in zicht komt en er een boek moet verschijnen. Zo heeft voor het lustrumboek *Oorden van Schoonheid* een tiental leden onderzoek gedaan naar de geschiedenis van landgoederen en buitenplaatsen in Hilversum. Het boek heeft de lustrumviering in 2000 extra luister bijgezet. Het speuren in de historie is leuk werk en de deelnemers aan dat onderzoek hebben veel genoeglijke uren beleefd. En ook veel geleerd!

Er is nu wederom een boek in de maak. Dat wil zeggen: het boek is er al, maar dient aangevuld en aangepast te worden. Het gaat, zoals u wel weet, om *De bewoners van de 's-Gravelandseweg te Hilversum*, het boek dat ik zonder aarzeling het 'magnum opus' van de schrijver en Hilversumkenner W.I. Engel zou willen noemen. Uitgever Ties VerLoren van Themaat wil het boek graag uitgeven en ook onze vereniging "Albertus Perk" heeft er wel wat voor over om de publicatie van het boek te bevorderen. Maar dan dient er eerst een zogeheten 'redactieslag' overheen te gaan en als redacteur ben ik daar nu een jaar mee bezig. Al spoedig na het begin kwam ik er achter, dat ik dat alleen niet voor elkaar zou krijgen. Na overleg met bestuur en uitgever ben ik op de ledenavond van september jongstleden dan ook het podium opgeklommen en heb ik de toen aanwezigen uitgenodigd, ik mag wel zeggen uitgedaagd, om mee te helpen het boek publicabel te maken. *Het gaat daarbij, zo heb ik toen betoogd, niet om het uitvoeren van grootschalige onderzoeksprojecten, maar om het beantwoorden van korte en concrete vragen.* De medewerkers van het Streekarchief hadden zich al bereid verklaard om onze speurders daarbij professioneel bij te staan. Mijn oproep heeft

diezelfde avond al acht enthousiaste medestanders opgeleverd. Inclusief de leden die nog reageerden op de oproep in het *Hilversums Historisch Tijdschrift 'Eigen Perk'*, is de 'Groep Engel' een twaalfstal leden gaan tellen die nu actief bij de redactie-slag betrokken zijn. Bijna elke dag is er wel één van hen in de studiezaal van het Streekarchief te vinden.

Het boek van Engel beschrijft kort alle panden aan de 's-Gravelandseweg en gaat huis voor huis na wie er hebben gewoond. Huizen met een korte historie krijgen in het boek uiteraard maar een kort stukje. Aan villa's, boerderijen en winkelbedrijven met een lange geschiedenis worden soms wel een paar bladzijden besteed. Zo'n villa is bijvoorbeeld het pand 's-Gravelandseweg 57, een markant gebouw op de hoek met de Boomberglaan, waarin al vele tientallen jaren de *Sociëteit 'De Unie'* gevestigd is. Het leek ons interessant om u de beschrijving van dit pand alvast te presenteren. Het origineel uit Engel's manuscript is redactioneel wat aangepast en vervolgens heeft één van de deelnemers in de 'Groep Engel', Maarten Bertrams, het stuk aangevuld en enkele onjuistheden rechtgezet. Het is aardig te vermelden, dat hij daarbij niet kon volstaan met onderzoek in archieven. Met één van de nazaten van vroegere bewoners van de villa, jonkheer M.F. van Lennep, heeft Maarten een plezierig en interessant interview gehad, zodat hij weer nieuwe en spannende feiten aan de beschrijving van het huis kon toevoegen. En zo gaat het vaak bij onderzoek: speuren in archieven en de wat droge feiten lardereren met wat je te pakken krijgt via mondelinge overlevering.

De presentatie van deze passage uit Engel's boek moet u maar zien als een soort voorpublicatie van een boek dat nog niet af is. *Wanneer, zo hoor ik u zeggen, is het boek dan wel af? Wanneer ligt het bij de boekhandel?* Ik vind dat eigenlijk een vervelende vraag en de beantwoording ervan heb ik tot nu toe met succes weten te ontwijken. Laat ik er dit van zeggen. Het gedreven onderzoek binnen de 'Groep Engel' maakt erg veel los waarvan het eind nog niet in zicht is. Het zou zonde zijn om dat niet mee te nemen. Een tweede oorzaak van onzekerheid vormt het beeldmateriaal. Het boek schreeuwt als het ware om plaatjes, om foto's, portretten, tekeningen, plattegronden van de huizen en hun bewoners. Heel veel van dat ter zake doende beeldmateriaal is er, maar moet opgezocht, gesorteerd en geselecteerd. Ik heb geen idee hoe lang dat gaat duren. Ik mag dat dus een vervelende vraag vinden, maar hij wordt terecht gesteld en ik moet hem in de loop van dit jaar natuurlijk wel gaan beantwoorden. Mag ik voorlopig volstaan met u dit voorproefje aan te bieden?

's-Gravelandseweg 57: villa gebouwd door jonkheer Christiaan van Lennep, vanaf 1904 sociëteit 'De Unie'. (foto: EJP)

Het Van Lennephuis

's-Gravelandseweg 57

De stichter van de imposante villa op de 's-Gravelandseweg 57, die voorheen nummer 37 voerde, was jonkheer Christiaan van Lennep, directeur van de Cultuur Maatschappij *De Vorstenlanden* en zoon van de bekende romanschrijver en dichter Jacob van Lennep. Na de repatriëring uit Nederlands Indië verbleef de familie Van Lennep vermoedelijk enige tijd in Den Haag, maar in 1879 verhuisde het gezin naar Hilversum, waar domicilie gekozen werd aan de 's-Gravelandseweg. Er zijn aanwijzingen, dat Van Lennep korte tijd in de villa 'Erica' verbleef totdat zijn nieuw gebouwde, riante herenhuis op de hoek van de Boomborglaan gereed voor bewoning was.

Na het overlijden op 23 juni 1880 van mevrouw Sundorff-van der Linden, eigenaresse van het landgoed 'Lindenheuvel', werd de buitenplaats publiekelijk geveild. Jonkheer van Lennep was op de veiling de belangrijkste koper. Hij kocht alle percelen tussen de 's-Gravelandseweg en het Schoenmakerssteegje, met daarop het oude 'Lindenheuvel', in totaal zo'n 11 ha van de 25 ha die de buitenplaats groot was, voor 125.155 gulden. In 1882 werd, het op dat moment pas 46 jaar oude, 'Lindenheuvel' steen voor steen afgebroken en op een nieuwe plaats aan de latere Peerlkanplaan in een enigszins gewijzigde vorm herbouwd. Na verloop van tijd werd op de vrijgekomen plaats aan de 's-Gravelandseweg een nieuwe villa neergezet. Dit pand staat er nog steeds. Koopman als Van Lennep was, begon hij direct het grote grondgebied te verkavelen en te verkopen. Zo kocht op de laatste dag van 1880 de directeur van de *Twentsche Bank* te Amsterdam, B.W. Blijdenstein, circa 5 ha akkerland, waarop hij de buitenplaats 'Voge-

Jonkheer Christiaan van Lennep (1828-1908). Portret dat nog altijd de villa op de 's-Gravelandseweg siert waar hij van 1880 tot 1904 heeft gewoond en waar sinds zijn vertrek de Societeit 'De Unie' gehuisvest is. (foto P. Grimbergen)

lenzang' liet bouwen. Ook aan de zijde van de Vaartweg kocht en verkocht Van Lennep, veelal samen met enige andere exploitanten, ten behoeve van villabouw veel grond. Hij noemde deze nieuwe locatie 'Susannapark'. De voormalige planter Van Lennep was al spoedig in de Hilversumse gemeenschap ingeburgerd. Zo werd hij reeds in 1880 lid van de gemeenteraad, een functie, die hij tot 6 september 1887 zou vervullen. Zijn bestuurlijke kwaliteiten kwamen goed tot hun recht toen hij in 1884 tot wethouder werd benoemd, wat hij tot 1887 zou blijven.

Van Lennep

Jonkheer Christiaan van Lennep werd geboren in Amsterdam op 14 mei 1828 als derde kind van het gezin van Mr. Jacob van Lennep (1802-1868) en Jkvr. Henriëtte Sophia Wilhelmina Roëll (1792-1870), de dochter van Baron W.F. Roëll. Nadat Van Lennep zich als directeur van de Cultuur Maatschappij De Vorstenlanden (tabaksplantages) in Nederlands Indië een positie had verworven, trad hij op 11 april 1857 te Semarang in het huwelijk met Louisa Johanna Meis, geboren 17 april 1838. Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren, waarvan slechts één volwassen is geworden. Na een doodgeboren dochter, volgden nog zes kinderen. Het tweede kind, zoon Jacob, geboren op 6 november 1859 stierf reeds op 31 oktober 1864. Een tweede zoon, genaamd Willem, geboren op 28 december 1861 leefde evenmin lang en stierf op 10 juli 1865. Op 4 april 1863 zag in Semarang dochter Rudolphina Carolina het levenslicht. Zij stierf enige maanden later op 8 juli 1863. Vervolgens werd op 3 november 1864 wederom een zoon geboren, die dezelfde naam kreeg als die van zijn broertje Jacob, die een paar dagen eerder was overleden. Deze tweede Jacob overleed in Hilversum in 1884. Op 22 oktober 1865 werd dochter Ada geboren. Zij huwde in 1886 met assuradeur Pieter Blom en overleed op 7 februari 1941. Het laatste en zevende kind uit het eerste huwelijk van Christiaan van Lennep was een dochter Sylvia, die slechts enige maanden heeft geleefd en op 20 februari 1867 overleed. In hetzelfde jaar overleed in Djokjakarta moeder Louisa, slechts 29 jaar oud, na dus zeven kinderen ter wereld te hebben gebracht. Bijna twee jaar later, op 7 december 1869, hertrouwde Van Lennep met Charlotte Louise Kùpfer, geboren te Pasoeroean op 14 januari 1851 als dochter van Auguste Proper en Charlotte Louise Coblijn uit Den Haag. Men kan zich de vraag stellen waarom Charlotte Elisabeth Kùpfer heette en niet haar vaders naam Proper droeg. Misschien moet de verklaring worden gezocht in de wijze, waarop men in de wat ruige planterswereld van het 19e-eeuwse Indië met elkaar omging. Het was toen niet ongebruikelijk dat planters elkaars vrouwen 'deelden' en zo werd het ook werkelijk genoemd. Als er een kind van kwam, bepaalde de dobbelsteen naar wie het vernoemd zou worden. Zo kwam het nogal eens voor dat temidden

van een gezin met kinderen een vreemde achternaam opdook. Hoe het ook zij, uit Van Lenneps echtverbintenis met mejuffrouw Küpfer werden wederom zeven kinderen geboren, die echter langer zijn blijven leven dan de ‘eerste zeven’. Op een rijtje hun naam, geboorteplaats en geboortedatum:

- Charlotte Louise, Djokjakarta, 12 oktober 1870
- Christine, Semarang, 16 januari 1872
- Henriëtte, 's-Gravenhage, 21 december 1873
- Roelof, Wiesbaden, 3 oktober 1876
- Madzy, Hilversum, 21 april 1879
- August Willem, Hilversum, 25 september 1883
- Christiaan, Hilversum, 3 januari 1887

De freules waren sportieve meisjes die zich vooral met de toen jonge tennissport bezig hielden. Tot dat doel beschikten zij in hun tuin over een privé-tennisbaan. Maar om hun prestaties met die van anderen te kunnen meten, waren zij bij voorkeur te vinden op de banen van het *Melkhuisje*. De tennisclub van deze naam met zijn fraaie banen is een begrip vanwege de belangrijke tennistoernooien die hier jaarlijks gehouden werden.

**UITSPANNING ‘HET MELKHUISJE’
op den Trompenberg
aan de Bussummergrintweg.
Cement Lawntennisbanen en doolhof.**

Van bezoekers van buiten Hilversum kan men vaak de opmerking te horen krijgen: ‘Melkhuisje, wat een vreemde naam voor een zo belangrijk landelijk tenniscentrum!’ Maar aan deze naam is weer een hele geschiedenis verbonden. Dat zit zo! Om inkomsten te verwerven voor het onderhoud van de weg, werd aan de meeste wegen in het Gooi in het verleden tol geheven. Karren, koetsen, diligences, losse rijpaarden, schapen, koeien, ezels, varkens waren allemaal tolplichtig. Bij de tolleren werden de paarden vaak even uitgespannen of verwisseld, vandaar de naam ‘uitspanning’. Dat kostte tijd die men benutten kon om wat te eten en vooral om de dorst te lessen. Bij vele tolleren kwamen eet- en drinkgelegenheden, waar natuurlijk niet alleen karnemelk geschonken werd. Het gebeurde meermalen dat een reiziger teveel aan Bacchus offerde, met alle gevolgen van dien. Bij de tol aan de Bussummergrintweg lag de nadruk toch op een glas melk, zodat de uitspanning al spoedig de naam *Melkhuisje* kreeg. En bij die uitspanning aan de Bussummergrintweg werden in 1895 de bekende tennisbanen aangelegd. Het was de familie Blijdenstein van de buitenplaats ‘Vogelenzang’ die rond 1890 voor de beoefening van tennissport in Hilversum begon te ijveren. Burgemeester Gülcher en zijn gezin beschikten op ‘De Hooge Dreuvik’ over maar liefst twee grasbanen. Nog lang voordat er van een landelijke bond sprake was, werd ten huize van de Van Lenneps op 1 maart 1895 de *Hilversumsche Lawn Tennis Club* opgericht. De oprichters begonnen met twee banen van asfalt achter het doolhof van de uitspanning. Voorzitter werd assuradeur Otto Blom en penning-

meester M.A. Vriesendorp ('s-Gravelandseweg 39c – oude nummering). Aan de wieg van de jonge club stonden verder nog andere bekende Gooise families zoals Hanrath, Cruys, Louwerse, Bouricius, Van Eeghen, Blom, Titsingh en Langenhuizen. Commissarissen waren onder andere freule Christine van Lennep en mejuffrouw M.A.C. Bouricius, die op Susannapark 1 woonde. Niet alleen dochter Christine (roepnaam Kiewin), maar ook haar zusjes Madzy en Non hadden hun hart aan de tennissport verpand. De jongste van het stel, Christiaan, is samen met Diemer Kool meermalen tenniskampioen in het dubbelspel geweest.

Broer August was weer een andere sport toegewijd, namelijk het voetbal. Samen met zijn vrienden Blijdenstein en Blussé richtte hij in 1889 hier de eerste voetbalvereniging op die zij de naam gaven *Hilversumsche Footballclub 't Gooi*. De jongelui kregen de beschikking over het grasveld bij Blijdensteins ouderlijk huis, de villa 'Vogelensang', waar later het 'Pinetum' is ingericht. De club bloeide en groeide en moest tenslotte op zoek naar een ruimere behuizing. Weer was het een welgestelde Hilversummer die de sportieve jongens te hulp schoot. Industrieel en gemeenteraadslid Geert van Mesdag, wonende aan de 's-Gravelandseweg in de villa 'Quatre Bras', stelde een terrein aan de zogenoemde Groene Laan ter beschikking, dat als een soort 'overtuin' schuin tegenover zijn huis was gelegen. Het laantje naar het terrein was onverhard, weinig gebruikt en doorgaans groen van het wilde gras. Het speelveld was buitengewoon fraai gelegen, omzoomd door het hoge geboomte van het Corversbos. Bezoekende teams en supporters konden het veld bereiken met de paardentram die van het station naar 's-Graveland reed. Niet lang na deze verhuizing hief 't Gooi zich echter op.

Victoria

Ondertussen had ook elders op de 's-Gravelandseweg de jonge voetbalsport wortel geschoten. Drie leerlingen van de Openbare Lagere School aan de Kerkbrink richtten in 1893 een vereniging op die zij de naam gaven *Hilversumsche Footballclub Victoria*. Het waren de latere notaris Nico Schröder, Antoine Dekker en de in villa *Erica* wonende Herman Groskamp, die gedrieën meteen het eerste bestuur van de club vormden. Zij stelden de contributie op twee cent per week en kregen als 'trapveldje' een stuk tuin van vader Groskamp op 's-Gravelandseweg 35 (oude nummering, later nummer 55). Op de plek van dat veldje kwamen in 1904 respectievelijk 1907 de villa's met de nummers 33a en 33b, later vernummerd tot 49 respectievelijk 51. Ook vader Schröder, die aan de overkant woonde bij de molen 'De Ruiter', stelde een stuk van zijn tuin beschikbaar. Een andere vader, die van Otto Blom, schonk een ovale rugbybal, die hij uit Engeland had meegebracht. Toen 't Gooi in 1898 verhuisde naar de Groene Laan mocht *Victoria* op het vrijgekomen veld van 'Vogelensang' gaan spelen en toen 't Gooi zich twee jaar later ophief, namen de Victorianen wederom hun terrein over, alsmede hun goede spelers. Ook August van Lennep, medeoprichter van *HFC 't Gooi*, werd toen lid en speler van *Victoria*, dat dé club in Hilversum was geworden.

Omstreeks 1900 was nog een andere voetbalclub opgericht, met de naam *Prinses Wilhelmina* (P.W.). Maar deze club kreeg al spoedig de bijnaam 'P(a)W(es)', naar het vroeg overleden hoofd van de Openbare Lagere School aan de Van der Lindenlaan, K. Westerling. Vele leerlingen en oud-leerlingen waren van deze club lid. Victoria en 'Pa Wes' werden later zulke goede maatjes, dat ze gefuseerd zijn en onder de naam van eerstgenoemde verder gingen. De voetbalclub *Victoria* bestaat nog altijd.

Twee kinderen uit Van Lenneps tweede huwelijk zijn vroeg overleden. Henriëtte stierf binnen een jaar na haar geboorte in Den Haag. Zoon August-Willem, de voetballer, leed aan een nierziekte en overleed op de jeugdige leeftijd van 25 jaar in Londen. Zoals te verwachten was, deden de freules goede huwelijken. Ada trouwde in 1886 met assuradeur Pieter Blom, Charlotte Louise huwde in 1896 de rechtsgeleerde A.T. Woulfe, Christine (Kiewin) trouwde in 1903 in Londen met de arts C.W. Vinkhuyzen en Madzy werd het jaar daarvoor in de echt verbonden in Hilversum met de eerste luitenant van de 'Gele Ridders', J.E. Haitsma Mulier. De zonen lieten zich evenmin onbetuigd. Christiaan, directeur van de *Bataafsche Credietbank*, trouwde te Burnham met Grace Mary Robinson en Roelof van Lennep huwde in 1902 in 's-Gravenhage Digna Jacoba Drossaert.

(foto: EJP)

Vader Christiaan van Lennep bleef zijn interesse in de tabakshandel behouden. Wanneer in 'Gebouw Frascati' aan de Amsterdamse Nes tabaksveilingen plaats vonden, ging hij daar vaak per spoor naartoe. De familie was doopsgezind, evenals de families Salm, Hartsen en Blijdenstein, die ook aan de 's-Gravelandseweg woonden. Van Lennep hoefde voor zijn kerkgang niet ver te lopen, want het kerkgebouw met de pastorie van de doopsgezinde gemeente stond sinds 1878 in de Boomborglaan. Bij Koninklijk Besluit van 22 december 1903 werden alle leden van de 'westerse tak' van de familie in de Nederlandse Adelstand verheven en mochten de Van Lenneps zich jonkheer respectievelijk jonkvrouw noemen.

Toen alle kinderen waren uitgevlogen en de villa voor het echtpaar te groot werd, verhuisden Van Lennep en zijn vrouw naar Den Haag, in oktober 1904. Daar trokken veel 'oud-Indiesgasten' naartoe en er had zich een grote gemeenschap van uit Indië gerepatrieerden gevestigd. Christiaan van Lennep overleed in Den Haag op 18 augustus 1908 op tachtigjarige leeftijd.

De Unie

Toen de familie Van Lennep naar den Haag verhuisd was, verkocht de 76-jarige jonkheer zijn Hilversumse villa aan de 's-Gravelandseweg 57 voor 25.000 gulden aan de Sociëteit 'De Unie'. Om deze aankoop te financieren moest het bestuur van de sociëteit bij de leden een lening van 35.000 gulden sluiten. De Sociëteit 'De Unie' bestond reeds sinds 27 augustus 1889. Het was niet de eerste vereniging van dien aard in het snel groeiende dorp, want Hilversum kende toen al een sociëteit, die actief was onder de naam *De Club*. De nieuwe sociëteit had voor haar activiteiten een deel van *Het Concertgebouw* ter beschikking, maar toen de gehuurde lokaliteiten in eigendom kwamen van *Het Hof van Holland* ontstonden er moeilijkheden. In 1904 besloot *De Unie* het vrijkomende pand van Van Lennep aan de 's-Gravelandseweg te kopen en deze villa door een aantal verbouwingen voor de functie van verenigingsgebouw geschikt te maken. Als inwonende beheerders stelde het bestuur in 1907 J. Veldhuizen en mevrouw Du Pont-Noordbeek aan. Reeds in 1909 nam A. Hoolhorst die taak over en in 1914 werd deze opgevolgd door J.Th. Dolmans. Vanaf 1915 nam de weduwe mevrouw J.B.M. Wijs-Armee de honneurs waar en in 1921 kwam H. van Kriek. De bovenwoning van het pand werd ook verhuurd. In 1919 kwam daar jonkheer Jan Frederik van Benthem van den Bergh te wonen. De 25-jarige Van Benthem had een Indische achtergrond. Hij was op 31 december 1892 te Malang op Java geboren als zoon van jonkheer Jan Frederik van Benthem van den Bergh (geboren te Zaltbommel op 24 mei 1855) en Marie Louise Frédérique Pool, afkomstig van Java, waar zij op 20 oktober 1860 te Pasoeroean ter wereld kwam. Zij hadden twee kinderen. De reeds eerder genoemde zoon Jan Frederik had een jonger zusje Marie Louise Frédérique, geboren op 8 augustus 1899. Beide kinderen zagen het levenslicht in Malang, waar hun vader directeur was van een cultuurmaatschappij. De familie repatrieerde in 1912 en vestigde zich op 20 september van dat jaar te Hilversum in de Sterrelaan 64. Later verhuisden zij naar pension 'Interlaken' op de 's-Gravelandseweg 81 en nog weer later naar Zonnelaan 10. Hun zoon was eerder gepatrieerd en als tienjarig jongetje, op 16 juli 1904, bij zijn tante gaan wonen in de Hilversumse Sterrelaan.

Terug naar de geschiedenis van de Sociëteit 'De Unie'. Het verenigingsleven ontwikkelde zich daar voorspoedig en het sociëteitsgebouw diende regelmatig uitgebreid en aangepast te worden. Toen kwamen oorlog en bezetting. Op 24 januari 1941 werd het gebouw door de Duitsers gevorderd en in gebruik genomen als hoofdkwartier van de plaatselijke militaire commandant, de *Ortskommandant*. De sociëteit moest uitwijken naar het *Het Hof van Holland*, maar werd reeds anderhalf jaar later, op 7 augustus 1942, op last van de Duitse bezetters opgeheven. Na de oorlog kregen de leden een uitgewoond gebouw terug en was de inventaris ter waarde van circa 25.000 gulden totaal verdwenen. Maar al op 11 december 1945 kon de herstelde kegelbaan van de sociëteit feestelijk worden heropend en waren er weer vier biljarts beschikbaar. Met een tweehonderdtal leden begon de sociëteit aan een actieve naoorlogse periode. Het fraaie sociëteitsgebouw van *De Unie* was al spoedig weer een sieraad aan de 's-Gravelandseweg en is dat tot op de dag van heden gebleven.